

Motion till riksdagen 2020/21:3928

av Jon Thorbjörnson m.fl. (V)

med anledning av prop. 2020/21:150 Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att det blir obligatoriskt för domstolar att upprätta särskilda barnprotokoll i mål om vårdnad, boende och umgänge och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att varje barn får rätt till ett eget juridiskt biträde i alla mål om vårdnad, boende och umgänge och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att obligatoriska informationssamtal ska införas på prov under en begränsad tid för att sedan noga utvärderas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att domstol inte ska kunna besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja i de fall där en förälder har utsatt den andra föräldern eller barnet för våld eller övergrepp, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att domstol inte ska kunna besluta om gemensam vårdnad mot båda föräldrarnas vilja och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

För Vänsterpartiet är frågor som rör barns utsatthet alltid prioriterade. Vi har länge drivit frågor om att barns ställning och rättigheter bör stärkas i samhället samt att barn och unga ska få bättre möjligheter att komma till tals i frågor som berör deras liv. I motionen Vårdnad och umgänge (2018/19:758) redogör vi för vår politik för barns rätt till inflytande vid tvister kring vårdnads- och umgäncesfrågor. I denna följdmotion på

propositionen Ett stärkt barnperspektiv i vårdnadstvister (2020/21:150) har vi valt att lyfta fram några viktiga aspekter kring att stärka barnrättsperspektivet i vårdnadstvister. Vi kommer även att återkomma med ytterligare förslag på området under den allmänna motionstiden.

3 Barnets bästa

Vänsterpartiet välkomnar att regeringen föreslår att det ska tydliggöras i föräldrabalken att barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge och inte bara vid beslut i sådana frågor. Frågan om att barnets bästa ska vara avgörande drev Vänsterpartiet redan i samband med lagändringen 2006.

För att säkerställa att principen om barnets bästa står i fokus vid den rättsliga hanteringen av mål eller ärenden om vårdnad, boende och umgänge vill Vänsterpartiet att det ska upprättas särskilda barnprotokoll som en bilaga till domen där avgörandet motiveras utifrån vad som är bäst för barnet. Den bärande tanken i FN:s barnkonvention är att barnet är en fullvärdig människa med egna rättigheter. Enligt vår mening ligger ett krav på obligatoriska barnprotokoll helt i linje med ambitionen i barnkonventionen. Ett barnprotokoll skulle kunna utformas som en bilaga till domen och fungera som en checklista där domaren på punkt efter punkt går igenom att det är barnets bästa som legat till grund för domstolens ställningstagande i en viss fråga och inget annat som t.ex. rättvisa mellan föräldrarna. Av checklistan kan t.ex. framgå om samtal med barnet har ägt rum, om barnpsykiatrisk utredning har genomförts, om personer i barnets närhet har hörts, om läkarundersökning har gjorts, om riskbedömning gjorts osv. Domstolen bör ge motiveringar till varför vissa krav i checklistan inte uppfyllts samt redovisa varje ställningstagande och beslut.

Vänsterpartiets förslag innebär inte att vi vill styra hur domstolarna motiverar sina domar utan att vi vill skapa en garanti för att det enskilda barnets bästa tas på allvar. Vi menar att obligatoriska barnprotokoll kommer att stärka principen om barnets bästa i den rättsliga hanteringen. Vidare kan checklistan fungera som ett stöd för rättens ledamöter.

Det ska inte som i dag vara möjligt att motivera ett avgörande genom att enbart konstatera att ”barnets bästa tillgodosetts” eller att resonera kring att ”barnet behöver båda sina föräldrar” utan att göra en faktisk riskbedömning. Krav måste ställas på att en domstol eller myndighet ska kunna motivera varje beslut och ställningstagande i ett avgörande utifrån barnets bästa.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att det blir obligatoriskt för domstolar att upprätta särskilda barnprotokoll i mål om vårdnad, boende och umgänge. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Barnets delaktighet

I regeringens proposition föreslås att en ny bestämmelse om barnets rätt att få information och komma till tals i frågor om vårdnad, boende och umgänge ska införas i föräldrabalken i syfte att förbättra förutsättningarna för barns delaktighet. Barns rätt att

komma till tals ska även, enligt regeringen, stärkas genom att det klargörs i lagen att rätten inte är begränsad till en rätt att uttrycka sin vilja eller inställning i en viss fråga, utan innebär en rätt att framföra åsikter i en vidare bemärkelse.

Vänsterpartiet välkomnar regeringens förslag om att öka barns möjlighet att få sin röst hörd. När föräldrarna tvistar om vårdnad, boende eller umgänge i domstol företräds de vanligtvis av var sitt ombud. Ofta kommer den rättsliga processen att handla om att rättvisa ska skipas mellan föräldrarna varpå barnet som egentligen är huvudperson blir osynliggjort. För att barnets rätt och principen om barnets bästa verkligen ska tas på allvar menar vi att barn bör ha rätt till ett juridiskt ombud som är frikopplat från föräldrarna och deras eventuella biträden. Att barn bör ha ett eget ombud för att säkerställa deras rätt att komma till tals är en åsikt som Vänsterpartiet delar med flera remissinstanser, bl.a. Barnombudsmannen, Rädda Barnen och Unizon.

Enligt Vänsterpartiets uppfattning bör ett barnombud ha dokumenterad kompetens i frågor som rör barns utveckling, traumahantering och riskbedömning. Ett barnombud skulle ha det enskilda barnets intresse för ögonen och skulle kunna utgå enbart ifrån barnets bästa och barnets synpunkter i sin argumentation inför rätten. En ovillkorlig rätt för barn att komma till tals i dessa frågor ligger helt i linje med FN:s konvention om barnets rättigheter. Ett barnombud skulle även bidra till mer genomtänkta beslut där barnets vilja faktiskt beaktas, vilket gör att besluten blir lättare att verkställa.

Riksdagen tillkännagav i samband med behandlingen av de då nya vårdnadsreglerna (se bet. 2005/06:LU27 s. 36 f., prot. 2005/06:131) att varje barn bör ha rätt till ett eget juridiskt biträde i alla mål om vårdnad, boende och umgänge. Vänsterpartiet ansåg att det var glädjande att frågan varit föremål för beredning inom Justitiedepartementet (bet. 2006/07:CU8 s. 10). Nu har det emellertid gått tolv år utan att regeringen återkommit till riksdagen med lagförslag i frågan. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att varje barn får rätt till ett eget juridiskt biträde i alla mål om vårdnad, boende och umgänge. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Obligatoriska informationssamtal

Regeringen föreslår att alla föräldrar som överväger att inleda en tvist i domstol i frågor som rör vårdnad, boende eller umgänge ska delta i ett obligatoriskt informationssamtal där de får information som syftar till att hitta den lösning som är bäst för barnet.

Föräldrarna ska som utgångspunkt delta samtidigt i samtalet.

Att erbjuda föräldrar stöd, hjälp och vägledning när det finns risk för tvister i domstol är i grunden positivt. Vänsterpartiet vill dock i sammanhanget understryka vikten av att föräldrar som har blivit utsatta för våld av den andre föräldern inte ska tvingas till gemensamma samtal med sin förövare. Det bör tydligt framgå i informationen om samtalen att det är möjligt att få ett enskilt samtal, och det ska vara lätt att boka om från gemensamt till enskilt samtal.

Vi vill även lyfta fram den kritik mot förslaget om informationssamtal som flera remissinstanser har. Bland annat Rädda Barnen och Allmänna Barnhuset menar att metoden med informationssamtal är oprövad och saknar forskningsstöd och att det finns andra metoder som har utvärderats och haft positiva effekter.

Vänsterpartiet bedömer, i likhet med bl.a. Myndigheten för familjerätt och föräldraskap, att införandet av obligatoriska informationssamtal kommer att kräva ytterligare utbildning av befintlig personal. Om samtalen ska vara konstruktiva och leda till lösningar med barnets bästa i centrum krävs ökad kompetens inom bl.a. konflikt-hantering och riskbedömning.

För att säkerställa att metoden med obligatoriska informationssamtal leder till ökat barnrättsperspektiv ska metoden införas på prov under en begränsad tid för att sedan nogt utvärderas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Några frågor om vårdnad och umgänge

Vänsterpartiet vill särskilt notera att grunden för bedömningen av barnets bästa i nuvarande lagstiftning behålls oförändrad. Därmed ska den fortsatt allra viktigaste aspekten när barnets bästa bedöms vara ”risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligt förs bort eller hålls kvar, eller annars far illa” (6 kap. 2 a § andra stycket FB). Här vill vi också uppmärksamma barnkonventionen som numera är svensk lag och som i artikel 9 markerar att barn principiellt har rätt till båda sina föräldrar, utom då detta strider mot barnets bästa och i artikel 19 markerar ansvaret för varje konventionsstat att ”vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp” också i relation till barnets föräldrar. Barnkonventionen sätter därmed viktiga gränser för föräldrars makt över barn, gränser som är nödvändiga att upprätthålla för barnets bästa. Detta förändras inte av att regeringen föreslår att föräldrabalkens reglering ska ändras i fråga om vad domstolen också ska fästa särskilt avseende vid när frågan om huruvida vårdnaden ska vara gemensam eller inte avgörs. De anser att särskilt avseende ska i fortsättningen fästas vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor om barnet.

Vänsterpartiet anser att regeringens intention att flytta fokus från föräldrarnas konflikt till barnens behov är bra, förutsatt att det handlar om en konflikt utan våld, vilket bl.a. Barnombudsmannen markerat i sitt remissvar. Att en förälder har tagit omsorgsansvar och har visat och fortsatt visar på förmåga att sätta barnets behov främst ska vara gynnande i en tvist. Vi ser dock en överhängande risk för att föräldrar som har varit förtryckta i parrelationen eller blivit utsatta för våld och hot av den andre föräldern och på grund av detta har svårt att samarbeta kring barnet riskerar att missgynnas av förslaget, vilket i sin tur riskerar att få allvarliga konsekvenser för barnet.

Av samma anledning och med förnyad hänvisning till såväl kraven i barnkonventionen som 6 kap. 2 a § FB ställer vi oss helt avvisande till förslaget att domstolen ska kunna besluta om gemensam vårdnad när båda föräldrarna motsätter sig den vårdnadsformen. Såväl Barnombudsmannen och Stiftelsen Allmänna Barnhuset som de två riksorganisationerna Roks och Unizon avstyrkte också detta i sina remissvar mot bakgrund av såväl forskning som egna kontakter med barn.

Domstol ska inte kunna besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja i de fall där en förälder har utsatt den andra föräldern eller barnet för våld eller övergrepp. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Domstol ska inte kunna besluta om gemensam vårdnad när båda föräldrarna motsätter sig detta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Jon Thorbjörnson (V)

Christina Høj Larsen (V)

Linda Westerlund Snecker (V)

Gudrun Nordborg (V)

Jessica Wetterling (V)